

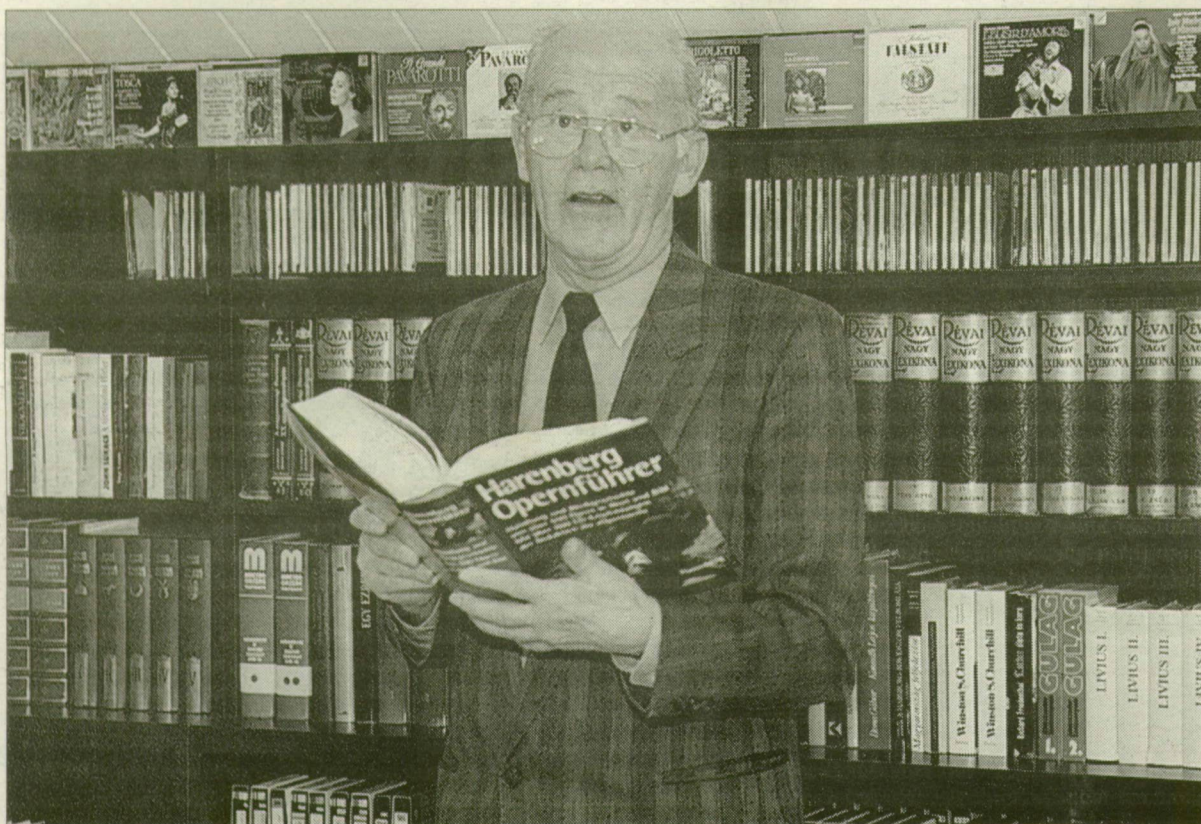
Dr. Csernay László karmesternek készült, profi néző lett Az operamániás orvosprofesszor

Az elmúlt fél évszázadban kevés olyan operaprodukció volt Szegeden,

amit dr. Csernay László nem látott. Az orvosegyetem professzorának „operamániája” köztudott, hiszen egyik alapítója volt, és ma is vezetője a Szegedi Operabarátok Egyesületének, tagja a Wagner Társaságnak és az Operaélet című szakklasszikus szerkesztőbizottságának. Mára szinte operaszakértővé vált, akinek véleménye a színház vezetői éppúgy kíváncsiak, mint a pályakezdő tehetségek vagy a világjáró művészek. Lemez- és videógyűjteményét a zenei könyvtárak is megirigyelhetnék, Bayreuthról forgatott filmjét pedig élvezettel nézik a műfaj szerelmesei. Csernay professzor otthonában beszélgettünk.

– Honnan ered az opera iránti vonzódása?

– Talán annak is van része a zenei érdeklődésem kialakulásában, hogy nagyapám unokatestvére, Venczell Béla 1898 és 1935 között a Magyar Állami Operaház vezető basszistája volt. Ő énekelte először Magyarországon Gurnemanzot a Parsifalban, Ochs bárót a Rózsalovagban, valamint a Szókratészt a szeráj Ozminjában. Az esetleges genetikai meghatározottságnál valószínűleg fontosabbak a szerzett képességek: 1939-től, amikor apámat a Felvidékre helyezték, egészen 1945-ös kiutasításunkig, azaz hat éven át nagy lelkesedéssel zongorázni tanultam. Gimnazistaként sokáig karmester szerettem volna lenni, akkoriban már nem volt zongoránk, ezért lemezzel és a rádióból állandóan zenét hallgattam. Az első operaelményem Szegedhez fűződik, ahová 1946-ban helyezték át apámat. A család csak később költözött utána, de a nyári szüneteket nála töltöttem. 1948 júniusában mutatta be a Szegedi Nemzeti Színház Vaszy Viktor dirigálásával, Megyesi Pál, Pócza Ella és Turján Vilma főszereplésével a Lohengrint. Ez volt az első opera, amit élőben láttam. Teljesen lenyűgözött, annyira, hogy az operát is felvettem lelkesedé-

Csernay László professzor nemcsak az orvosi, hanem opera-szakirodalomból is naprakész. (Fotó: Nagy László)

sem tárgyai közé. 1950-ben költöztünk végleg Szegedre, azóta a színház szinte minden operaprodukcióját láttam.

– Szenvedélyének nemcsak Szegeden hódol...

– Amikor 1962-ben először jártam Nyugaton, rögtön három nagy operaházba is behatoltam: a bécsi Staatsoperben Karajan vezényletével, Hans Hotter és Christa Ludwig főszereplésével a Parsifalt, Párizsban a Traviatát és a milánói Scalában Aldo Protti-val és Renata Scottóval a Rigolettót néztem meg. Szerencsés voltam, mert gyakran meghívtak külföldi orvoskongresszusokra, és olyankor mindig elmentem a helyi operaházba is. Összeszámoltam: eddig a világ 29 nagy operaházában jártam. A legjobban a New York-i Metropolitan és Barcelona csodálatos operaháza, a Gran Teatro del Liceo tetszett, amit tavaly, a pusztító tűzvész követően teljes újjáépítés után láttam.

– Világstár karmesterek és énekesek után kritikusabb szemmel nézte a szegedi előadásokat?

– Természetes, hogy a szegedi operatársulat előadásai általában elmaradnak a leghíresebb operaházakétól, mégis élvezetek számomra és gyakran ugyanolyan élményt jelentenek, mint egy bécsi, milánói vagy New York-i produkció. Például Rost Andrea kedvéért megnéztem Bécsben

Névjegy

Csernay László Székesfehérváron született 1931-ben. 1956-ban a SZOTE-n szerzett orvosi diplomát. 1956–57-ig a SZOTE Élettani Intézet, 1957–76-ig az I. Sz. Belgyógyászati Klinika munkatársa. 1964–65-ben Erlangenben Humboldt-ösztöndíjas. 1976–96-ig a Központi Izotópdiaosztikai Laboratórium intézetvezető egyetemi tanára, 1987–90-ig tudományos rektorhelyettes, 1992-től 1998-ig a Radiológiai Klinika megbízott igazgatója. 1993-tól a szegedi Nemzeti Egészségügyi Központ orvosigazgatója. 1980–88-ig a Magyar Orvosi Nukleáris Társaság elnöke, 1991–95-ig az Izotópdiaosztikai Szakmai Kollégium elnöke. 1986–87-ben az Európai Orvosi Nukleáris Társaság elnöke. Számos kitüntetés, többek között a Köztársasági Érdemrend Középkeresztje, a Hetényi Géza Emlékérem, a Kalmár László Emlékérem, a Hevesy Emlékérem, a Kiváló Orvos és a Markusovszky-díj birtokosa.

a Lammermoori Luciát, amelynek utolsó jelenetében a tenorista, Louis Lima annyira berekedt, hogy úgy szólt a hangja, mint egy haldokló del-finé. Ebben a jelenetben Timothy Bentch nemrégiben sokkal jobb volt Szegeden. A szegedi produkciók többsége egészen magas színvonalú. Fontosnak tartom azt is, hogy a társulat felkarolja a fiatal tehetségeket. Lelkesen szurkolok a konzervatórium egykori növendékeinek, ma is nyomon követem Miklósa Erika, Komlósi Ildikó, Megyesi-Schwarz Lucia és Gémes Szilvia pályafutását.

– Olykor egy-egy énekes

miatt is elutazik külföldre...

– Rost Andreával jó barátságban vagyok, miatta mentem el Salzburgba, hogy megnézzem a Poppea megkoronázását. Ott voltam a Metropolitanban azon a Szerelmi bájjal előadásán is, amelyiken az összeomló díszlet majdnem a Dulcamarát éneklő kedves barátom, Gregor Jóska fejére zuhant. Szerencsére nem történt baj, Jóska fantasztikus formában volt, óriási sikert aratott, örjögött a közönség. Akkor láttam New Yorkban Dominóval a Simon Boccanegrát és a Zeffirelli rendezte pazar Turandot-produkciót is.

Hollósi Zsolt

Mire jó az internet? (3.)

Aki keres, talál

Kalandozásainkat az interneten (erős egyszerűsítéssel a world wide weben) böngészőprogram (browser) segíti, amelyet szakértő ismerősünk vagy mi magunk telepítünk számítógépünkre.

A világ két legismertebb böngészőprogram-családjára – a Microsoft Internet Explorer és a Netscape – együttesen a 120 millióra becsült felhasználói piac közel 90 százalékát uralja. Az új böngésző-generáció kínálatában – számos más izgalmas dolog mellett – ott van a hang, a videó és a telefónia is. Melyik tehát a jobb böngésző? Erre azért is nehéz egyértelmű választ adni, mert felhasználói szempontból mindkét vállalat nagyjából ugyanazt kínálja. A különbség főleg ízlés és ideológia dolga.

Jó tudni, hogy a Netscape szoftverei ingyenesek mindazon diákok, tanárok, kutatók és non-profit szervezetek számára, akik/amelyek a program letöltése után „feliratkoznak” a Netscape-nél. A kereskedelmi és az államigazgatási szférában tevékenykedő felhasználók, mielőtt megvásárolnák, 90 napig használhatják a szoftvert kipróbálás céljából. A Microsoft böngészőit minden felhasználó számára ingyenesen.

A böngésző képernyő közepes területe természetesen az a rész, ahol magát a webet, a weben elérhető információt látjuk. Az aláhúzott szavak kapcsokat (hyperlinkeket) jelölnek. Rájuk kattintva további oldalakra ugrhatunk. Ugyanakkor képek is lehetnek kapcsok – erről úgy győződhetünk meg, hogy a kurzorral végigpásztázuk a képernyőt. Amikor a kurzor alakúvá változik, akkor éppen egy kapocs fölött járunk. Arra is felfigyelhetünk, hogy amikor kapocsra találunk, a képernyő bal alsó

sarkában – az úgynevezett állapotokorban – szöveg jelenik meg, ami megnevezi azt a web-helyet, ahová az adott kapocs mutat. Érdemes figyelemmel kísérni az állapotokorban, hiszen ez azt is elárulja, milyen sebességgel kapcsolódunk éppen az internethez.

A képernyő jobb felső sarkában látható egy Netscape vagy Microsoft ikon is. Ha az ikon forog, ez azt jelenti, hogy a böngésző aktív, azaz éppen tölt egy oldalt az internetről. Egy kapocs általában egy másik web-oldalra visz bennünket, de az is gyakran előfordul, hogy a linkek letölthető programokra mutatnak. Ha ilyen kapocsra kattintunk, arra utasítunk egy másik számítógépet, hogy küldjön egy programot a mi gépünknek. Ilyen egyszerű az egész. A nagyobb file-ok (pl. egy web-böngésző) letöltése persze hosszabb időt vesz igénybe, különösen akkor, ha lassú az adatátviteli kapcsolat. A webbel kapcsolatos leggyakoribb kifogás az adatátvitel lassúsága (a www-t sokszor World Wide Waitnek, azaz világméretű várakozásnak is nevezik). Az adatátvitel gyorsítása érdekében kikaphatjuk böngészőnk kép-megjelenítési funkcióját.

A weben kalandozó természetesen azt is tudni szeretné, hogy hogyan juthat el egy bizonyos web-címre (URL-re), amelyek közül néhányat a lap szélén fel is soroltunk. Közvetlenül az eszköztár alatt talál egy fehér mezőt, az ún. címtáblát. Elég az ismert címet ebbe az ablakba gépelni, és az Enter gomb lenyomásával máris úton van az illető oldal felé. Ha annyira megtetszik egy oldal, hogy később is szeretne oda visszatérni, könnyen megjegyezheti a címét, ha létrehoz egy „Bookmarkot” (Könyvjelző, a Netscape használja) vagy „Favorite-et” (Kedvenc, a Microsoft elnevezése).

H. Sz.

Őshüllő – két lábon

Munkatársunktól

Egy Németországban felfedezett hüllőmaradvány arra utal, hogy a két lábon járás már jóval a dinoszauruszok előtt kifejlődött.

A 290 millió éves csontváz az Eudibamus cursoris névre hallgat. A leletet egy németországi bányában fedezte fel a nemzetközi kutatócsoport. Ez a legidősebb ismert tagja a primitív hüllők egyik legfontosabb csoportjának, a Parareptiliának. Az Eudibamus a korai hüllők egy kihalt családjához tartozik, aminek szokatlanul nagy volt a földrajzi elterjedése, legalábbis a korai permben élt kortársaihoz képest. Az Eudibamus nem közvetlen őse azoknak a későbbi hüllőknek (például a dinoszauruszok egy részének), amelyek aztán szintén alkalmazták a bipedális járásmódot és testtartást. Ez azt jelzi, hogy a két lábon, felegyenesedve járás képessége egymástól függetlenül többször kialakult a hüllők evolúciója során.

Habár a maradvány csak 26 cm hosszú, mégis számos bonyolultságot mutat az egykori hüllő mozgásáról. A mellősvégtagjai viszonylag rövidek, míg az hátsó végtagok viszonylag hosszúak voltak a

teljes testmérethez képest. A hüllőnek szintén szokatlanul hosszú a talpa és a farka, ami általában bipedális mozgásra utal. A kutatók szerint a hosszú fark „kormánylapátként” szolgált, és kiegyenlítette az állat gravitációs közepontjának a változásait a gyors mozgás közben. Szintén ilyen mozgásra utal a csípő, a térd és a boka ízületeinek az elrendeződése az hátsó végtagnál. Ez tette lehetővé, hogy a láb csontjai egy egyenes vonalat alkossanak, amikor a hátsó láb teljesen kiterjesztett állapotban volt. Vagyis az állat bokája és térdje csak egy síkban tudott meghajolni.

Az Eudibamus cursoris a legkorábbi ismert Tetrapoda (vagyis négy lábú gerinces), amelyik alkalmazta ezt a jellegzetes testtartást és járásmódot. Később még több esetben is előtérbe került ez a mozgásforma, így például néhány dinoszaurusznál, aztán a madaraknál, majd az emlősöknél. Tehát egy rendkívül sikeres evolúciós útját legelső nyomaira sikerült a kutatóknak rábukkanniuk. Korábban azt gondolták, hogy a felegyenesedett testtartás és a két lábon való futás először a dinoszauruszoknál és azok rokonainál bukkant fel. Emiatt izgalmas az új lelet.

Ókori hajót találtak

Ép testben...

Munkatársunktól

A National Geographic Society expedíciója egy majdnem teljes épségben megőrződött, 1500 éves hajót fedezett fel a Fekete-tengerben, három másik roncs társaságában – jelentette be Robert Ballard kutató, aki a tengeri régészet ma élő egyik legnagyobb alakja, többek között a Titanic és a Bismarck roncsainak felfedezője.

Ballard és csapata a törökországi Sinop partjai előtt, a Fekete-tenger aljzatán végez kutatásokat, ahol most egy szinte teljesen ép ókori hajóra bukkant a tenger sötét, oxigénben szegény részében. A hajó időszámításunk szerint 410 és 520 között épült, és süllyedhetett el, vagyis a Nyugatrómai Birodalom bukásának környékén. „Az egész hajó teljesen úgy fest, mintha éppen

csak elindult volna a kikötőből. A lelet sok kérdést vet fel a kor hajóépítéséről, hiszen egy darab fém sincs rajta” – mondja Chery Ward tengeri archeológus.

A tudósok azt is elképzelhetők tartják, hogy a jó állapotban megőrződött hajón még az olyan szerves eredetű anyagok, mint a textil és az ételek is megmaradhattak, bár ezek eddig sohasem kerültek elő régen elszüllyedt vízi járművekről. A másik három hajó 100 méteres mélységből, az oxigént kis mennyiségben tartalmazó rétegből került elő. Ezek valószínűleg a római-bizánci időkben, különböző balesetek alakalmával süllyedtek el. Mindhárom hajón sok amforát és korsót találtak, amelyeket folyadékok, pl. bor, olaj vagy méz tárolására használtak.

Ózonlyuk az Északi-sark fölött?

Európát is érintené

Munkatársunktól

Az Antarktisz feletti ózonlyukat felfedező három brit tudós egyike szerint hamarosan hasonló jelenség lesz tapasztalható az Északi-sark környékén is.

Dr. Jonathan Shanklin, aki – Joseph Farman és Brian Gardiner társaságában – felfedezte az Antarktisz feletti ózonlyukat 1985-ben, a BBC rádiójának környezetvédelmi témájú műsorában beszélt a témáról. A véleménye szerint az ózonréteg „regenerálódását” nehezíti a réteg hullése, amit részben magának az ózonnak a csökkenése, másrészt a globális felmelegedés egyik kevésbé ismert hatása vált ki. Ugyan az ózont károsító anyagok mennyisége nem

növekszik tovább a légkörben, az ózonréteg gyengülését egy visszacsatolási folyamat továbbra is fenntartja.

A ózonkibocsátás csökkenését célul kitűző nemzetközi megállapodás, a Montreali Egyezmény hatására egyre kevesebb CFC és más ózontkárosító gáz kerül a légkörbe. Ennek elvileg elegendő kellene lennie az ózonréteg regenerálódásának lassú megindulásához, ám ez sajnos továbbra is valószínűtlennek tűnik egy pozitív visszacsatolási (öngyorsító) folyamat miatt. Amíg ugyanis az üvegházhatású gázok a Föld felszínének globális átlaghőmérsékletét növelik (felmelegedés), addig a klímamodellek szerint a sztratoszférát nagyjából ugyanilyen ütemben hűtik. „Az ózont károsító anyagok

koncentrációja csökken ugyan a sztratoszférában, az üvegházhatást okozóké viszont nő, illetve az ózonszint is tovább csökken. Úgy gondoljuk, hogy ezek hatására hűl le a levegő az alsó sztratoszférában. Ez a hőmérsékletcsökkenés meghosszabbítja az ózonvesztés időtartamát” – mondja dr. Shanklin. „Úgy gondoljuk, a következő 20 évben elképzelhető, hogy kialakul egy akkora ózonlyuk, mint a mostani Antarktisz fölött – csak éppen az Északi-sark térségében” – állítja a tudós.

Az antarktisi ózonlyuk ebben az évben a Falkland-szigeteket és Dél-Amerika déli csücskét már elérte, és a lakosságot figyelmeztetni is kellett a napsugárzás elleni védekezésre.